

Raakaöljyn merkitys maailmantaloudessa on vähentynyt, mutta siihen liittyvät riskit säilyvät suurina. Sen hinta heilahtelee rajusti ja tuotannon painopiste siirtyy entistä enemmän Lähi-itään.

Paavo Suni on AIEEC:n (Euroopan suhdanneinstituuttien liiton) raaka-aineryhmän puheenjohtaja ja Taloustieto Oy:n Kansainväliset Suhdanteet/International Economic Outlook -julkaisun päätoimittaja.

Raakaöljyyn liittyvät riskit eivät väisty

Paavo Suni
Tutkija
ETLA

Raakaöljyn hinnan suuret muutokset ovat vaikuttaneet tuntuvasti maailmantalouden kehitykseen 1970-luvun öljykriiseistä lähtien. Ennen kriisejä öljy oli halpaa, ja sen reaalihintaa eli hintaa suhteessa teollisuusmaiden tuotteiden hintoihin laski etenkin toisen maailmansodan jälkeen. Halpa öljy ohjasi tuotantorakenteiden kehitystä öljyä käyt-

tävien teknologioiden suuntaan. Kysyntä ja tarjonta kasvoivat 1960-luvulla noin kahdeksan prosentin vuotuista vauhtia. Öljynviejämaiden järjestön OPECin tarjonnan rajoituksiin liittyneet kaksi öljykriisiä pudottivat 1970-luvun keskikasvut kolmen prosentin tuntumaan. Kysyntä lisääntyi keskimäärin hieman tuotantoa hitaammin.

Öljykriisit olivat paha shokki teollisuusmaille, joiden tuotanto oli muuntunut hyvin energiaintensiiviseksi. Kalliiseen energiaan sopeutuminen oli hankalaa. Teollisuusmaiden talouskasvu hidastui, työttömyys lisääntyi ja inflaatio kiihtyi. Raakaöljyn hinnan liki 20-kertaistuminen 10 vuodessa muutti investointipäätökset energian käyttöä säästävään suuntaan. Maailman öljyn käyttö suhteessa reaaliiseen BKT:hen – öljyintensiteetti – oli korkeimmillaan 1970-luvun alussa, jonka jälkeen intensiteetti on pienentynyt kolmessa vuosikymmenessä lähes puoleen. Energiaa säästävät teknologiat ja innovaatiot tulivat kannattavammiksi. Muiden energiamuotojen kuten atomienergian, tuulen, turpeen, aurinkoenergian sekä öljyä korvaavien muiden energialähteiden kuten maakaasun käyttö on lisääntynyt tuntuvasti. Samalla tuotannon palveluvaltaistuminen on vähentänyt energian tarvetta BKT:n tuottamiseen.

Öljykriisien laannuttama talouskasvu hidasti öljyn kysynnän kasvua. Samalla OPECin ulkopuolisen tuotannon kasvu ja öljyä korvaavien muiden energialähteiden käytön lisääntyminen tekivät OPEC-kartellin olon hankalak-

si. Korkean hinnan ylläpitäminen kävi vähitellen mahdottomaksi, koska se edellytti OPECin tuotannon supistamista ja samalla markkinaosuuksien pienenemistä. 1980-luvun puolivälissä raakaöljyn dollarihinta romahti. Dollarin kurssi sukelsi samoihin aikoihin. Dollarialueen ulkopuolisten maiden öljylasku keveni olennaisesti ja maailman talouskasvu vauhdittui, kunnes Kuwaitin kriisi viime vuosikymmenen alussa muutti olosuhteet heikommiksi mm. talouskasvun suhteen.

OPECin valta-asema

OPECin hallinnassa oli vuonna 2000 kolme neljännestä maailman öljyvarannoista. Maailman viennistä OPEC vastasi runsasta puolta ja tuotannosta hie- man yli 40 prosenttia. OPECin laajat öljyreservit ja muita tuottajia selvästi alemmat tuotantokustannukset tarjoavat periaatteessa hyvän pohjan monopolistiselle hinnoittelulle. Korkea hin-

ta on kuitenkin merkinnyt OPECin ulkopuolisen, sitä selvästi kalliimman tuotannon kasvua. OPECin kartellivoima onkin vaihdellut tuntuvasti. Tähän

ovat vaikuttaneet uuden tuotannon ja lisääntyneiden öljyä korvaavien tuotteiden tarjonnan kasvun ohella kysynnän kasvun ajoittainen suhdanneluonteinen heikkous. Lisäksi OPECin jäsenet ovat tyyppillisesti lipsuneet so-

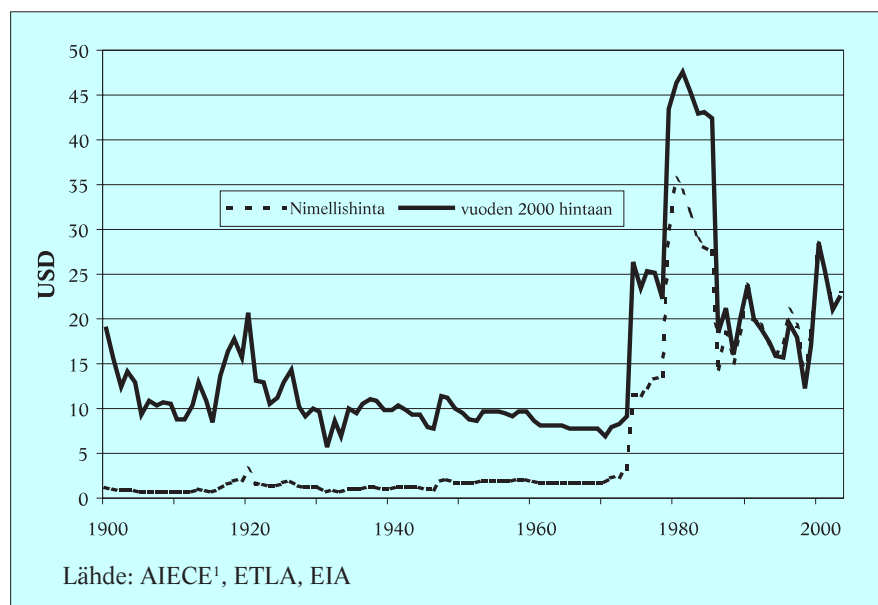
vituisista tuotantokiintiöistä. Raakaöljyn hinta romahti mm. 1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvun lopulla tuntuvasti. Toisaalta hinta nousi rajusti Aasian kriisin jälkeisistä pohjalukemista maailmantalouden ripeän kasvun ja tuotannon rajoitusten seurauksena.

Maailman öljyvarannot ovat hyvä pohja OPECin toiminnan jatkumiselle. Varannot ovat tosin kasvaneet vuosi vuodelta mm. teknisen kehityksen lisäämän saatavuuden ja uusien löydösten ansiosta. Yhdysvaltain Energiaviraston (Energy Information Administration, EIA) uusimmat arviot maailman öljyn tuotannon kasvusta ovat muihin arvioihin verrattuna optimistiset ja viittaavat siihen, että öljyn tuotanto saattaa olla suurimmillaan vasta parin vuosikymmenen päästä. Samalla kuitenkin OPEC-maiden osuus tuotannosta lisääntyy.² Tämän jälkeen siirryttäisiin aikakauteen, jolloin öljyn tuotanto supistuu. OPECin ote markkinoista kasvaa, koska tuotannon painopiste siirtyy Lähi-itään lähivuosina nopeasti, mikäli järjestö pysyy koossa. Yhdysvaltain tuotanto on supistunut jo useita vuosia. Venäjän ja Pohjanmeren tuotannon odotetaan myös vähenevän

Öljyn tuotanto kääntyy ennen pitkää globaalistikin laskuun. Siten tuotannon energiaintensiivisyyden vähentäminen on edelleen hyvin tärkeää myös EU-maissa. Tätä korostaa vielä se, että Lähi-idän tuotanto-osuuden kasvu lisää riskiä öljyn saatavuudesta, koska alue ei ole poliittisesti kovin vakaa.

Öljyä löydetään koko ajan lisää, mutta tuotanto kääntyy ennen pitkää laskuun

Kuvio 1. Raakaöljyn nimellis- ja reaalihinnan kehitys 1900–2002

Irakin öljyvienti jatkuu sanktioista huolimatta

Persianlahden sodan jälkeen Irak asetettiin YK:n kauppasaartoon, jota on lievennetty siten, että Irak voi viedä öljyä kustantaakseen ruuan ja öljyn tuotantoon tarvittavien varaosien tuontia. Irak on protestoinut järjestelyä vastaan mm. supistamalla ajoittain öljyn vientiään, mutta toistaiseksi tämä järjestely on uusittu puolivuositain. Irak on kiertänyt säännöstelyä salakuljettamalla öljyä useita eri reittejä huomattavakin määriä.

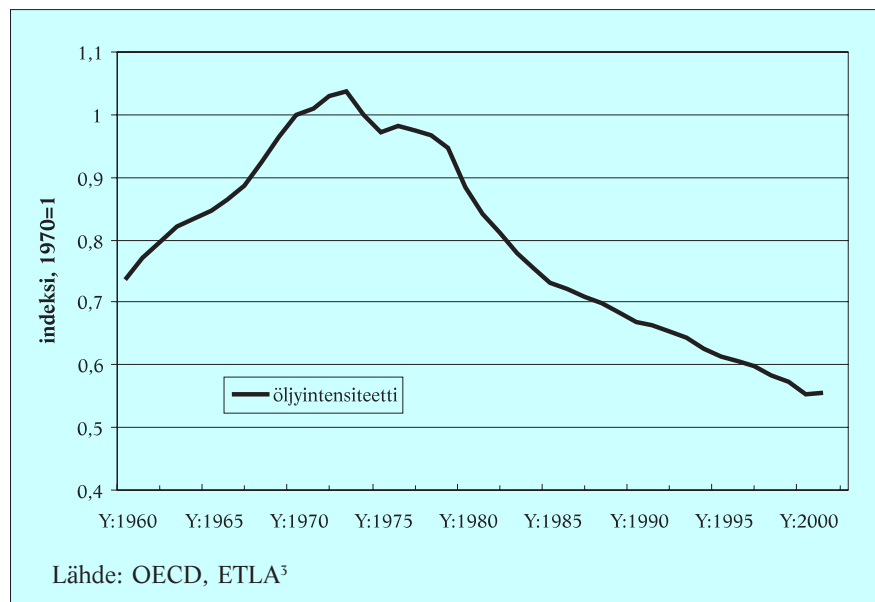
Sanktioista johtuen Irak ei ole mukana tuotannon rajoituksissa. Irakin vienti on heilahdellut rajusti viimesien aikana, mutta keskimäärin se on ollut Venezuelan viennin tasolla, mikä on noin kymmenesosa OPECin kokonaisviennistä. Vaikka Irakin sanktiot poistettaisiin, niin vienti ei voisi lisääntyä nopeasti, koska maa tuottaa lähes täydellä kapasiteetilla. Merkittävä tuotannon lisäys edellyttää lisäinvestointeja, joita on vaikea toteuttaa suuressa mitassa YK:n sanktioiden ollessa voimassa. Kauppasaarron purkamisen jälkeen Irak pyrkii lisäämään tuotantoaan olennaisesti maailman toiseksi suurimpiin varantoihin nojautuen.

Venäjän merkitys on lisääntynyt

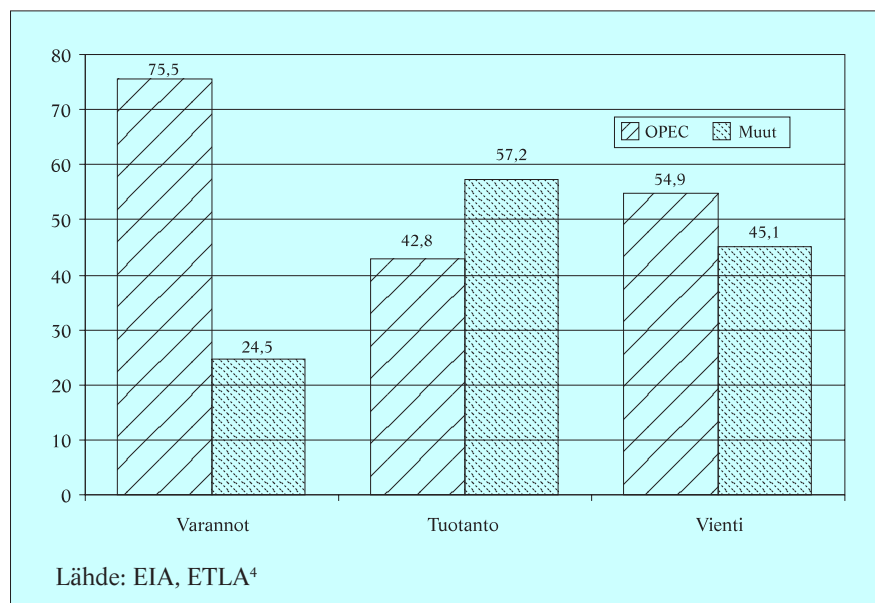
Venäjä on noussut keskeiseksi tekijäksi kansainvälisillä raaka-ainemarkkinoilla Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Venäjän hallinnassa on vain osa entisen Neuvostoliiton öljykentistä, ja talouden transitio johti tuotannollisiin ja logistisiin ongelmiin. Venäjä on kuitenkin tätä nykyä maailman toiseksi suurin öljynviejä Saudi-Arabian jälkeen. Tähän ovat vaikuttaneet kotimaisen kysynnän tuntuva lasku sekä ulkomaisen valuutan suuri tarve.

Venäjän tuotannon odotetaan kuitenkin pidemmällä aikavälillä pienevän.⁵ Mikäli kotimainen kysyntä odotetusti lisääntyy, niin viennin mää-

Kuvio 2. Maailman öljyintensiteetti 1960–2002
Öljyn kulutus/reaalinen BKT

Kuvio 3. OPECin osuudet raakaöljyn varannoista, tuotannosta ja viennistä vuonna 2000, %

rä vähenee pidemmällä aikavälillä. Lyhyellä aikavälillä tuotantoa ja vientiä kuitenkin pystytään pitämään yllä uusien investointien kasvattaman tuotantokapasiteetin ja tehokkuuden avulla.

Raakaöljyn hinta on heilahdellut tuntuvasti

Aasian kriisin jäkeen öljyn ja muiden raaka-aineiden hinnat laskivat rajusti. OPEC reagoi öljyn hinnan laskuun supistamalla tuotantoaan vuoden 1998

keväällä ja kesällä. Hinta kuitenkin jatkoi laskuaan. Kartelli pystyikin vuoden 1999 keväällä houkuttelemaan tarjonnan säätelyyn myös ulkopuolisia tuottajia, jotka olivat huolestuneita raakaöljyn hinnan laskun vaikutuksesta talouteensa. Maaliskuussa v. 2000 OPEC-maat sopivat 22–28 dollarin hintahaarukasta itse viemälleen öljylle. Hintatavoitteena oli 25 dollaria tynnyriltä, johon pyrittiin tuotantoa säätelällä, kun hinta lipsui välin ulkopuolelle 20 päivän ajaksi.

Raakaöljyn (Brent-laatu) tynnyrihintana kolminkertaistui vuoden 1998 joulukuun ja vuoden 2000 syyskuun välisenä aikana alhaiselta lähtötasolta. Hinnan nousuun vaikuttivat raakaöljyn kysynnän tuntuva kasvu ja OPECin tuotannon supistamisen ohella alhaisiksi painuneet varastot. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vastaavana ajanjaksona muiden kuin energia- raaka-aineiden dollarihinnot pysyivät ennallaan.

Maailmantalouden suhdannenousu alkoi kuitenkin hiipua jo vuoden 2000 aikana. Viime vuonna Japani oli taantumassa, Yhdysvallat ajautui taantumaa ja Euroopan talouskasvu oli hyvin hidasta. Tämä merkitsi raakaöljyn kysynnän ripeän kasvun pysähtymistä. Tarjonta puolestaan lisääntyi vuonna 2000. Tarjonnan lisäys tasaantui viime vuonna, mutta raakaöljy halpeni nopeassa tahdissa syksyn 2000 yli 30 dollariin nousseesta tynnyrihinnastaan.⁶ Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskut merkitsivät olennaisista käännettä. Viime vuoden lopulla öljyn hinta putosi jo selvästi alle 20 dollarin tynnyriltä, vaikka OPEC maat reagoivat hinnan laskuun useilla tuotannon leikkauksilla. Järjestelmä ei ole kuitenkaan toiminut hyvin aivan alkua lukuun ottamatta, ja käytännössä se lopetettiin viime syksynä.

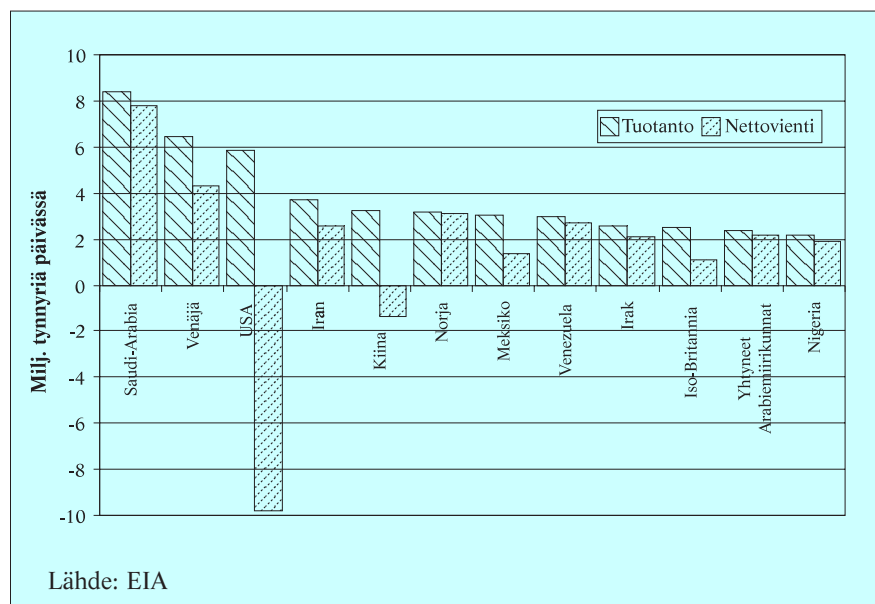
Vuoden 2002 alussa palattiin jälleen tuttuihin tuotantoleikkauksiin. OPEC-maat supistivat tuotantoaan yhteensä 1,5 miljoonalla tynnyrillä päivää kohden, kun useat ulkopuoliset tuottajat lupautuivat supistamaan tuotantoaan noin puolella miljoonalla tynnyrillä päi-

vässä. OPECin ulkopuolisten tuottajien lupaukset eivät ole kovin täsmällisiä, ja jotkut rajoittamiseen pydytyt tuottajat eivät ole olleet siihen kovin halukkaita. Näyttää siltä, että mm. Venäjä käyttää ”tuotannon supistamiseen” lähinnä tuotannon normaalia kausiluonteista vähenemistä.

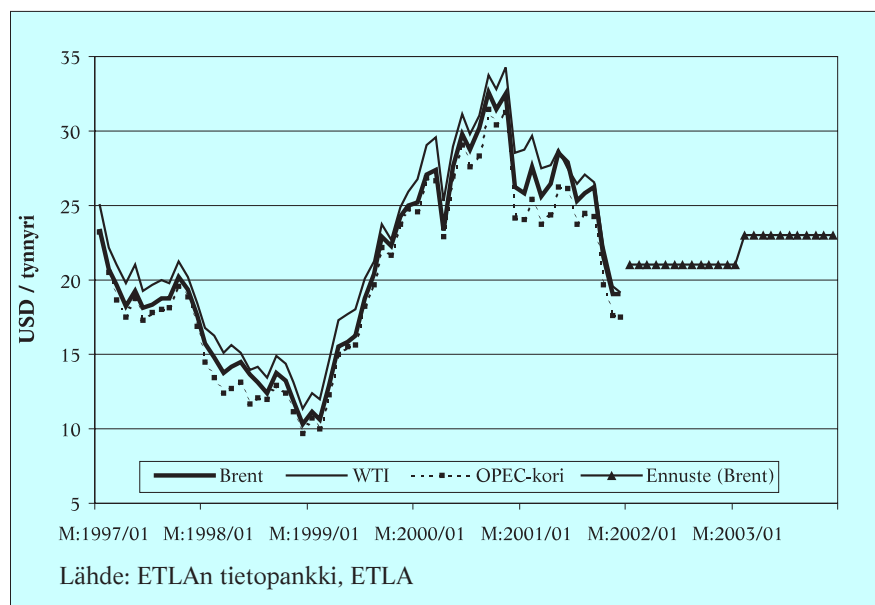
Raakaöljyn tuleva hintakehitys

Raakaöljyn (Brent-laatu) hinta nousi vuoden alussa tehtyjen tuotantoleikkausten takia jälleen yli 20 dollariin tynnyriltä. OPECin tuotantorajoitusten ei odota pitävän täysimittaisesti eikä ul-

Kuvio 4. Maailman raakaöljyn tuotanto ja nettovienti vuonna 2000 10 suurinta tuottajaa

Kuvio 5. Raakaöljyn maailmanmarkkinahinta vuosina 1997–2003

kopuolistenkaan maiden tarjonnan su-pistamisella ole ajateltua vaikutusta. Öljyn kysynnän kasvu on hidasta maailmantalouden heikon kasvun takia. Mahdollinen kylmä talvi pohjoisella pal-lonpuoliskolla parantaisi markkinatilan-etta OPECin kannalta.

On todennäköistä, että kysynnän suhdanneluonteinen hidaskasvu ja sen kasvun kausiluonteinen hidastuminen keväällä pitävät raakaöljyn keskihinnan tänä vuonna lähellä 20 dollaria tynnyriltä tuotannon rajoituksista huolimatta. Yhdysvaltain ja Euroopan talouskasvun käynnistyminen tänä vuonna lisää energian kysynnän kasvua ja kääntää dollarihinnat nousuun. Dollarin ennustettu heikkeneminen vaimentaisi mm. öljyn kallistumista eruoissa.

Raakaöljyn hinnan vaikutukset inflaatioon

Viime vuosina raakaöljyn hinta on vaihdellut 10 ja yli 30 dollarin tynnyrihinnan välillä. Kun hinnan laskut ovat vaimentaneet kuluttajahintaindeksin nousuvauhtia, niin sen nousut ovat puolestaan kiihdyttäneet inflaatiota. Esimerkiksi euroalueen kuukausittainen inflaatiotahti nousi jo vuoden 2000 alussa Euroopan keskuspankin inflaatiotavoitteen ylärajan, kahden prosentin, tuntumaan vuositason muunnettuna, ja inflaatiovauhti on sen jälkeen ajoittain ylittänyt jopa kolme prosenttia. Keskeisin nousun syy oli raakaöljyn hinnan rajusta noususta johtuva energian kallistuminen.

Energian hinnan kuukausittaiset nousut vaihtelivat viiden ja kuudentoista prosentin välillä viime kesään saakka, jolloin nousu ensi vaimentui ja sitten kääntyi jopa laskuun sekä vuodentakaiseen että edelliseen kuukautteen verrattuna. Tosin viime vuonna eräiden muidenkin raaka-aineiden kuten elintarvikkeiden kallistuminen oli niin tuntuvaa, että se kiihdytti merkittävästi kuluttajahintaindeksin nousuvauhtia.

Euroopan keskuspankki, EKP, on ollut mm. tästä syystä Yhdysvaltoja varovaisempi korkopolitiikassaan. EKP:n keskeisenä tavoitteenahan on pitää euroalueen inflaatio 0–2 prosentissa keskipitkällä aikavälillä (käy-

tännössä seuraavina 1–2 vuotena). Inflaatiomittariksi on valittu euroalueen sisällä vertailukelpoinen, Eurostatin tuottama harmonisoitu kuluttajahintaindeksi.⁷ Raakaöljyn tai minkä tahansa yksittäisen hyödykkeen rajustakaan

kallistumisesta johtuva kuluttajahintaindeksin pisteluvun nousu ei kuitenkaan ole vielä sinällään inflaatiota, vaan se kuvastaa suhteellisten hintojen muutosta. Mikäli esimerkiksi raakaöljyn hinnan nousu johtaa ainoastaan indeksin tasomuutokseen eikä esimerkiksi palkkakom-

pensaatioihin tai muuhun laajamittaiseen kustannusten nousuun, niin se pitäisi hyväksyä sellaisenaan myös rahapolitiikassa. Muussa tapauksessa inflaatiota torjuvalla rahapolitiikalla vain vahvistettaisiin raakaöljyn hinnan nousun ostovoimaa leikkaavaa vaikutusta.

Korkoja ei pitäisi nostaa, jos raakaöljyn hinnan nousu aiheuttaa vain ohimenevän inflaatiopiikin.

VIITTEET

¹ AIECE (Association of European Short-term Institutes) Commodity Group, World Commodity Prices.

² EIA, Long Term World Oil Supply, Aug. 2000.

³ OECD, Economic Outlook Dec. 2001; ETLAn tietopankki.

⁴ Ks. The U.S. Energy Information Administration, <http://www.eia.doe.gov>.

⁵ Vasili Petrov (2001), Long Term Prospects of Oil Production in Russia, esitelmä ETLAssa, marraskuu 2001.

⁶ International Energy Agency (IEA), Oil Market Report, Dec. 2001; ks. <http://www.iea.org/omrep/index.htm>.

⁷ European Central Bank, A stability-oriented monetary policy strategy for the European System of Central Banks. Press Release, 13 October 1998.

Paavo Suni katsoo, että todennäköisesti ainakin lyhyellä aikavälillä raakaöljyn hinta tulee pysymään suunnilleen nykytasolla